

karingas herbas duotas neatsitiktinai. XVIII a. pab. irstančią ir vidinių prieštaravimų draskomą valstybę bandyta gelbėti reformomis, siekta suteikti daugiau teisių vietos savivaldai. Kartai herbe primena, kad laisvę teks ginti ginklu. Tai liudija herbo apačioje baltas kaspinas su užriestais galais, jame yra užrašas: „Verčiau gyvybę prarasim, nei laisvę“.

Po 1792 m. politinių reformų savivaldos buvo pradėtos naikinti. Ariogala ją išsaugojo iki 1795 m. Po to tiek čia, tiek ir daugelyje kitų Lietuvos istorinių vietų buvo primiršti savivaldybių herbai. Pirmasis Ariogalos herbą prisiminė Motiejus Valančius. Jis, pasinaudojęs Simono Daukanto iš Lietuvos Metrikos surinkta medžiaga, XIX a. viduryje rašė, kad Ariogalos herbe vaizduojami du sukryžiuoti kalavijai. Taip istoriografijoje atsirado pirmasis netikslumas apie Ariogalos herbą – kartai buvo pakeisti į kalavijus. Būtent juos Ariogalos herbe pavaizdavo XX a. pr. dailininkai T. Daugirdas ir B. Šaliamoras, leisdami herbinius atvirukus. Dar kitaip Ariogalos herbą 1935 m. interpretavo Marijanas Gumovskis. Jis pavaizdavo du geležtėmis į apačią sukryžiuotus kalavijus. Šitai nupiešti ginklai prarado pirmąją prasmę, nes į viršų pakeltos geležtės simbolizavo pasirengimą kovai, o nukreiptos į apačią – kovos pabaigą, ginklų sudėjimą.

Sovietmečiu Ariogalos herbe taip pat vietoje sukryžiuotų kardų buvo piešiami kalavijai.

1970 m. Respublikinės dainų šventės Vilniuje metu kai kurių miestų delegacijos iškilmingoje eisenoje jau nešė savo istorinius ir naujuosius herbus. Būtent tada pirmą kartą sovietinės valdžios metais į viešumą buvo iškeltos iki tol draustos praeities heraldikos vertybės. Deja, ne visiems istorinės heraldikos atgaivinimas buvo prie širdies. Tada Heraldikos komisijos veikla buvo uždrausta. 1987 m. pabaigoje prie Lietuvos kultūros ministerijos Heraldikos komisijos veikla vėl buvo atgaivinta. Komisija peržiūrėjo visus iki 1970 m. aprobuotus herbus ir nutarė Ariogalos herbą pataisyti. Herbas atkurtas pagal vienintelį išlikusį originalų šaltinį – Lietuvos Metrikos herbo piešinį: kartai sukryžiuoti geležtėmis į viršų. Paliktas iš lenkų į lietuvių kalbą išverstas herbo devizas, kuris, nors ir nepriklauso pagrindinėms herbo dalims, šiuo atveju prasmingai papildo pirmąją Ariogalos herbo idėją. Siekiant monumentalumo, atsisakyta margaspalvės skydo papėdės. Iš naujo atkurtą Ariogalos miesto herbą Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus patvirtino 2001 m. lapkričio 15 d. dekretu Nr. 1569. Taigi dabar Ariogalos herbas – vėlyvosios gotikos formos skydas, kurio raudoname fone vaizduojami sukryžiuoti kartai smaigaliais į viršų ir užrašas „Verčiau gyvybę prarasim, nei laisvę“ (dail. Raimondas Antanas Miknevičius).

BETYGALA. 1989 m. spalio 25 d. Lietuvos heraldikos komisija patvirtino Betygalos herbą. Tai stilizuotas ąžuolas, simbolizuojantis betygališkių tvirtumą ir ryžtą (dail. G. Bulotaitė-Jurkūnienė).

Ąžuolas – Betygalos simbolis. Nuo seno šios apylinkės garsėjo ąžuolynais, kuriuose buvo alkai, šventvietės. Čia net vienas netoliese esantis kaimas ąžuolytė pavadintas. Netoli Betygalos bažnyčios, ant Vieviršės upelio kranto, auga garsiausias šiose vietose ąžuolas. Pasakojama, kad klebonaudamas Betygaloje (1592–1609) prie jo mėgdavęs pasėdėti pirmųjų lietuviškų knygų (*Katekizmas*, *Postilė*), išleisčių Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, vertėjas į lietuvių kalbą kanauninkas Mikalojus Daukša. Iš čia atsiveria puikus kraštovaizdis, matyti Kudonių kaimo laukai. Netoli šio ąžuolo, Vieviršės pakrantėje, auga ir daugiau mažesnių ąžuolų. Šiandien jau sunku pasakyti, ar Mikalojus Daukša pats pasodino tą didįjį ąžuolą, ar jo garbei kiti jį pasodino. Viena aišku: ąžuolas šioje atslaitėje atsirado kartu su į Betygalą atvy-

kusiu lietuviško žodžio puoselėtoju M. Daukša ir yra su juo susijęs.

Iki mūsų dienų išliko ir abiejuose Vieviršės upelio krantuose augančios senos, apie 1930 m. kanauninko Z. Janulaičio sodintos klebonijos obelys. Bažnyčios maršalka dirbęs J. Sutkevičius savo artimiesiems yra pasakojęs apie šį sodą ir Betygalos ąžuolyną, kuriam jau turėtų būti apie 400 metų.

Renigantis Betygalos pirmojo paminėjimo istoriniuose šaltiniuose 750-metį, Vieviršės upelio pakrantėje buvo nutarta pasodinti ąžuolų giraitę. Seniūnui A. Čepuliui parūpinus 750 sodinukų, į talką kibo vietos gyventojai. Juos konsultavo miškininkas Remigijus Prackūnas.

Štai dėl ko ir Betygalos miestelio herbe – tvirtai šaknis įleidęs ąžuolas. Lotyniškas ąžuolo pavadinimas – *Quercus robur*, o lotyniškai – *robur*. Tai reiškia jėgą, stiprybę. Plačiai paplitę posakiai „sveikas kaip ąžuolas“, „vyras kaip ąžuolas“, „stiprus kaip ąžuolas“.

VIDUKLĖ. 2003 m. balandžio 17 d. Lietuvos Respublikos Prezidento dekretu patvirtintas Viduklės herbas (dail. Arvydas Každailis). Vėlyvosios gotikos formos skyde, raudoname fone pavaizduoti bažnyčios šventoriaus vartai su juose stovinčiu lokiu. Vartai – bažnyčios architektūrinio ansamblio dalis. Simbolių kalboje vartai reiškia raginimą įžengti į nežemišką, dievišką sritį. Viduklė – Žemaitijos miestelis. Stovintis lokys – aliuzija į Žemaitijos herbą.

ŠILUVA. Lietuvos Respublikos Prezidento dekretu 2002 m. vasario 19 d. patvirtintas Šiluvos herbas ir vėliava (dail. Arvydas Každailis) Šiluvoje iškilmingai pašventinti 2002 m. rugpjūčio 10 d.

Ši gyvenvietė visame krikščionių pasaulyje gerai žinoma Švč. Mergelės Marijos apsišėkimu, stebuklingu juo Švč. Dievo Motinos paveikslu ir ypač garsiais Šilinės atlaidais. Šiluvos neaplenkė ir į Lietuvą 1993 m. atvykęs Šventasis Tėvas. Dėl to visai pagrįstai šiai vietai sukurta herbe buvo įprasmintas Švč. Mergelės Marijos apsišėkimas.

NEMAKŠČIAI. Nemakščių herbas (dail. Rolandas Rimkūnas) Lietuvos Respublikos Prezidento dekretu patvirtintas 2005 m. rugpjūčio 1 d. Žaliame skyde – auksinis kaspinas su keturiais juodais ratais, virš kurių juoda linija – stilizuotas važiuoklės dugnas. Simbolių kalboje ratai ir ratų kryžiai, kurie „rieda“ dangaus skliautu, yra saulės, platesnė prasme – kosmoso ir jo cikliškos raidos, tobulumo įsikūnijimas. Viduramžių mene vaizduojamas „gyvenimo ratas“, kuris žmogų iškelia, bet gali ir nustumdyti. Žalia skydo spalva – augmenijos, simbolizuojanti laisvę, grožį, džiaugsmą, sveikatą ir viltį.

Herbe pavaizduotas Nemakščių bajoro P. Neveravičiaus išradimas – aštuonių ratų savaeigė važiuoklė, kuri, išlaikydama stabilumą, galėjo įveikti griovius, kitus žemės paviršiaus nelygumus. Šis jo išradimas buvo užpatentuotas Rusijoje 1907 m. Prasidėjęs Pirmasis pasaulinis karas nutraukė P. Neveravičiaus sumanymo pritaikymą praktikoje. Pasibaigus karui P. Neveravičius grįžo iš Rusijos, apsigyveno Pužų kaimo Julinų dvarelyje ir toliau tobulino išrastosios važiuoklės mechanizmą. 1930 m. rugpjūčio 5 d. P. Neveravičius gavo patentą nr. 316, jo išradimas buvo pavadintas „automobilių konstrukcijų pagerinimu“. Nemakščių konstruktorius buvo pirmasis aštuonių ratų važiuoklės išradėjas pasaulyje. Deja, nepalankiai susiklosčius istorinėms aplinkybėms, išradimo autoriaus šlovė atiteko ne jam.

Literatūra:

1. Edmondas Rimša. *Heraldika*. - V., 2004.
2. *Lietuvos miestų istorijos šaltiniai*. Sudarytojai Z. Kiaupa ir E. Rimša. - V., 1988.
3. Edmondas Rimša. *Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės miestų antspaudai*. - V., 1999.

RASEINIŲ KRAŠTO ISTORIJOS

MUZIEJUS BIRUTĖ KULPINSKAITĖ

Visa, kas yra, turi pradžią. Raseinių krašto istorijos muziejus įsteigtas 1975 m. Gerai, jei ėmėsi darbo ir šį tą nuveikę, jau galime pasakyti, kad gera pradžia – pusė darbo. O jeigu ne? Kas tada, jei iš karto įklimpti tarsi į dumblą, ar atsiduri griuvėsiuose, kaip tai atsitiko pirmiesiems Raseinių krašto istorijos muziejaus muziejiniams? Buvusi pirmoji šio muziejaus direktorė Emilija Urbonienė prisimena: „Tada Raseinių vidurinėje profesinėje technikos mokykloje (RVPTM) gavome kelis kambarius darbui ir fondams, keletą darbo stalų ir kėdžių. Pastatas statytas 1930 m., buvęs politinių kalinių kalėjimas. Sienos storos, šalta, drėgna. Nė vieno specialisto. Bet negaliu sakyti, kad pradėjome nuo nulio. Visuomeninio muziejaus (1961–1974) vadovė, istorijos mokytoja B. Baublinskaitė perdavė naujai įsteigiamam krašto istorijos muziejui 447 eksponatus. Po metų muziejuje jau turėjome sukauptą 1000, o po penkerių – daugiau kaip 5000 eksponatų“.

Išsikėlus RVPTM mokyklai į kitą pastatą, likusios tuščios, apleistos buvusio Raseinių kalėjimo (Arešto namų) patalpos buvo perduotos besikuriančiam muziejui. Pastatas buvo paminklinis (IR-211), vienas iš nedaugelio mieste išlikusių po Antrojo pasaulinio karo. Jį buvo nutarta kuo skubiau rekonstruoti ir pritaikyti muziejui. 1985–1987 m. čia atlikta remonto darbų už 203 tūkst. rublių.

Vykstant rekonstrukcijai, muziejus glaudėsi RVPTM bendrabutyje. Čia buvo rengiami ir būsimų ekspozicijų planai. Tuo laiku muziejiniškai toliau rinko eksponatus, kėlė kvalifikaciją: dayvaudavo kursuose, seminaruose, susipažindavo su kitų muziejų veikla.

Kai atėjo laikas persikraustyti į rekonstruotas patalpas, muziejus jau turėjo apie 10 tūkst. eksponatų (nuotraukų, dokumentų, indų,

knygų, padargų, įvairių namų apyvokos reikmenų, baldų ir kt.).

Ekspozicijų kūrimas užsitęsė iki Sąjūdžio laikų.

1989 m. pavasarį muziejaus direktore buvo paskirta iki to laiko kultūros renginių organizavimo srityje dirbusi Birutė Kulpinskaitė. Ją visu sunkumu užgriuvo nebaigti remonto darbai. Tuo pat metu reikėjo įrenginėti ekspozicijas, surasti tinkamą įrangą. Gąsdino specifinis muziejinių darbas, daugybė senų, restauracijos prašančių eksponatų, iki galo nebaigti pastatų remonto darbai, valdžios kišimasis. Visa tai jau praeityje. Džiaugiamės, kad sunkiausiu metu nesuklupome, nepasitraukėme. Didžiuojamės tais žmonėmis, kurie buvo prie muziejaus ištakų, kūrė jį, dirba čia šandien.

1992 m. gegužės mėn. buvo atidarytos pirmosios penkios muziejaus ekspozicijos, vėliau – dar keletas, atnaujintos anksčiau įrengtos. Muziejus tapo lankomas moksleivių ir kitų miesto gyventojų. Čia tiek anksčiau, tiek ir dabar rengiamos parodos meno, istorijos temomis, įvairūs seminarai ir konferencijos, vyksta politinių kalinių ir tremtinių susitikimai, knygų pristatymai, valstybinių švenčių, jubiliejų paminėjimai, edukaciniai užsiėmimai, daug kitų renginių.

Muziejaus edukacinė veikla pritaikyta skirtingo amžiaus mokiniams, priderinta prie mokyklinių programų, vilioja mažuosius nepatirtais įspūdžiais. Pastaraisiais metais visuomenė yra kviečiama ir į paskaitas. Iš praktinių užsiėmimų gana populiarūs „Slapti lietuviškos knygos keliai“ ir „Knygos gimimas“ (abu skirti knygnešiams atminti), „Pinigai Lietuvoje“, „Ženkliai ir simboliai“, „Lino kelias“, „Laikas Raseinių kalėjime“, „Pokario kovų dalyviai“, „Geologiniai šimtmečiai“, „Pavasario simboliai“, „Medinė liaudies skulptūra“, „Paukštis senojoje kultūroje“. Visi jie skirti tam, kad jaunimas pagilintų etnologijos ir krašto istorijos žinias.

Muziejiniškai šandien nėra užsidarę tarp storų mūro sienų. Jie rajone globoja kultūros paveldo objektus, rūpinasi, kad būtų atstatomi senieji kryždirbystės paminklai, fiksuoja kultūros paveldą, rengia ekspedicijas, dailės plenerus, medžio drožėjų stovyklas.

Raseinių krašto istorijos muziejus šandien turi du padalinius: eksponatais turtingą Betygalos muziejų ir Pasandravio memorialinį draustinį – poeto Maironio gimtinę.

2006 m. pradžioje muziejaus rinkiniuose buvo sukaupta daugiau

Nuotraukose (š kairės): Raseinių muziejiniškės prie dar nepradėto remonuoti muziejaus pastato 1982 m. (iš kairės): Genė Rakauskienė, Emilija Urbonienė (pirmoji muziejaus direktorė), Lina Kantautienė, Liuda Krikščiūnienė. P. Lazdausko nuotrauka; Raseinių krašto istorijos muziejaus amatų ekspozicijos fragmentas. V. Buloto nuotrauka.

kaip 23 tūkstančiai eksponatų. Muziejaus lankytojams sudaryta galimybė pamatyti ir žemaitišką trobą, šio krašto žmonių ūkyje naudotus padargus, buities rakandus, išsamiau susipažinti su Raseinių istorija carinės Rusijos priespaudos laikotarpiu, sukilimų ir lietuviškos spaudos lotyniškais rašmenimis draudimo metais. Viena muziejaus salė skirta Raseinių krašto tarpukario istorijai. Neseniai rekonstruotos V. Kuzo lipdinių iš molio ir linininkystės ekspozicijos, įrengtos ekspozicijos apie senuosius lietuviškus amatus, Lietuvą okupacijų metais, trėmimus, rezistenciją Raseinių rajone sovietmečiu.

Viena iš ekspozicijų skirta misionieriaus Aleksandro Bendoraičio atminimui. Apie gydytoją epidemiologą, kunigą misionierių Aleksandrą Bendoraitį (1919–1998) yra girdėję nemažai Lietuvos gyventojų. Raseinių muziejuje saugoma daugiau kaip 400 originalių eksponatų, susijusių su šio iškilaus žmogaus gyvenimu ir veikla. Patys vertingiausi rodomi ekspozicijoje. Tai A. F. Bendoraičiui išduoti Brazilijos ir Bolivijos pasai, valstybiniai apdovanojimai, tarptautinis vairuotojo pažymėjimas, įšventinimo į kunigus liudijimas, įvairaus laikotarpio nuotraukos, kuriose įamžintas Tėvo Aleksandro gyvenimas. Eksponuojama ir Pietų Amerikos Amazonės baseino indėnų nuotraukų. Kai kurias XX a. 7 dešimtmečio akimirkas yra užfiksavęs pats A. F. Bendoraitis. Šiose nuotraukose – nepakartojami dokumentiniai kadrai, supažindinantys su misionieriaus darbu ir gyvenamąja aplinka. Rodomi ir indėnų medžioklės įrankiai, papuošalai iš žuvies kaulų, ryškiaspalvis rankų darbo audinys, atkartojantis džiuuglių spalvas.

Muziejuje rodoma ir kita unikali, daugeliui lankytojų netikėta lipdinių iš molio kolekcija. Tai 377 vienetai molinių paukštelių, žvėrelių ir gyvulėlių, kuriuos nulipdė savamokslis liaudies meistras Valero Kuzo. Autorius gimė 1906 m. Putrių kaime (Ariogalos sen.). Meistras yra pasakojęs, kad lipdyti pamėgo dar būdamas piemenukas. Tėvas parodęs vietas, kuriose galima pasikasti šlyno – tokio, kokį naudodavo puodžiai. Tai buvusi puiki medžiaga vaikų žaidimams. Vėliau molinukai buvę pamiršti, tačiau, sulaukęs brandaus amžiaus, V. Kuzo vėl pradėjo lipdyti. Jis savo kūrinius iš molio, kurie unikalūs liaudiškąja kūrybos idėja, atlikimo technika, medžiaga, jau yra eksponavęs liaudies meno parodose Klaipėdoje, Raseiniuose, Mažeikiuose. Gausiausių bei įdomiausių muziejuje saugomos jo kūrinių kolekcijos dalį sudaro paukščiai. Meistras daug laiko praleido gyvendamas pamiškėje. Nuo mažens jis klausėsi paukščių giesmių, gerai juos pažino; todėl jo nulipdyti paukščiukai

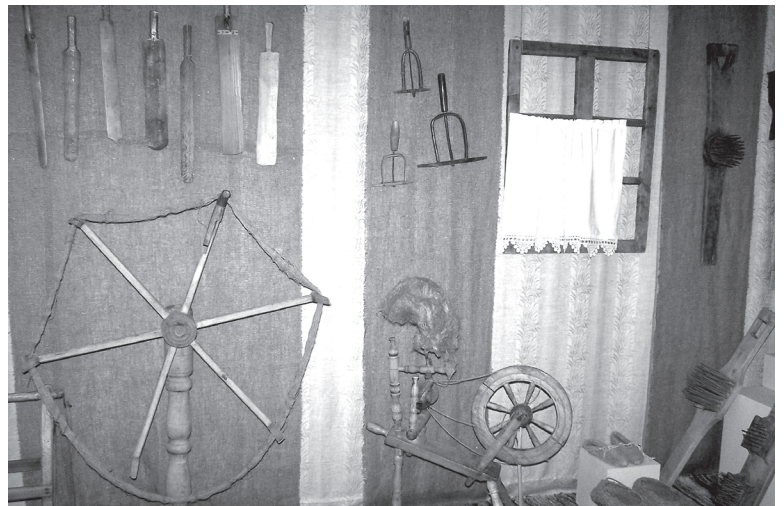
(Nukelta į 64 p.)

Viršuje – Raseinių krašto istorijos muziejaus pastatas. S. Gudaičio nuotrauka. Apačioje – Raseinių krašto istorijos muziejaus dvarų kultūros ekspozicijos fragmentas. V. Buloto nuotr. Ilustracijos iš muziejaus rinkinių

Nuotraukose apačioje (iš kairės): Raseinių krašto istorijos muziejaus Aleksandro Bendoraičio ekspozicijos fragmentas; to paties muziejaus linininkystės ekspozicijos fragmentas. V. Buloto nuotraukos iš Raseinių krašto istorijos muziejaus rinkinių

Iš kairės: žilvičių pynimas (edukacinio užsiėmimo akimirka); Dailininkų M. ir G. Gavėnavičių parodos atidarymo metu vykusio seminaro dalyviai. 1998 m. kovo 13 d. Birutės Kulpinskaitės nuotraukos iš Raseinių krašto muziejaus rinkinių

(Atkelta iš 63 p.)

tokie tikroviški, tiksliai atkartotos jų formos, spalvos. Ši lipdinių kolekcija – lyg molinė paukščių enciklopedija.

Muziejus saugo nemažą numizmatikos kolekciją. Joje – įvairių laikotarpių monetos, medaliai, apdovanojimai, proginiai ir skiriamieji ženkleliai, spaudai ir kt. Tarp vertingiausių eksponatų – ženklas „Raseinių garbės pilietis“ (vienas iš vienuolikos įteiktų). Turima ir 1918–1921 m. Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių pasižymėjimo ženklų, medalių.

Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, pradėtos formuoti dvi naujos kolekcijos – Lietuvos Respublikos filatelija ir Lietuviškos proginės monetos. Monetų rinkinį jau sudaro 35 kolekcinės monetos, filatelijos – 500 pašto leidinių.

Minint Raseinių 750 metų jubiliejų, muziejus iniciatyva išleistas proginis vokas su miesto simbolika – Raseinių herbu ir Nepriklausomybės paminklu „Žemaitis“. Muziejuje saugomi ir eksponuojami vieni pirmųjų Lietuvos filatelijos ženklų „Raseinių Apskričio Pašto ženklas 15 k.“ su 1919 m. vasario 23 d. ir 28 d. spaudu. Ženklaai spausdinti Š. Ch. Kadušino spaustuveje Raseiniuose. Juos išsaugojo ir studiją „Raseinių 1919 metų pašto ženklai“ parašė Čikagoje gyvenantis kraštievis Vytautas Valantinas.

XX a. I p. mieste veikė net kelios spaustuvės. Jose spausdintus leidinius ir vietos laikraščius taip pat galima pamatyti muziejaus ekspozicijoje. Tai „Raseiniškių talka“, „Raseinių balsas“, satyros žurnalas „Raseinių Magdė“. Džiaugiamės turėdami ir lietuviškos spaudos lotyniškais rašmenimis draudimo metais išleistų spaudinių – kalendorių,

Viršuje kairėje – J. Kuzminskio muziejaus Betygaloje ekspozicijos fragmentas (dailininko J. Kuzminskio autportretas); Apačioje iš kairės: Raseinių krašto istorijos muziejaus Raseinių krašto XIX a. pab. – XX a. pr. ekspozicijos fragmentas; V. Kuzo lipdiniai; Z. Janušaičio drožta skulptūrėlė. V. Buloto nuotraukos iš Raseinių krašto istorijos muziejaus rinkinių

elementorių, knygelių ūkininkams, laikraštį „Varpas“ (1892), kuriame spausdinamas straipsnis apie kraštiečio Tado Daugirdo archeologinius tyrinėjimus Žemaitijoje. Spaudos fondą neseniai praturtino originalūs pokario pasipriešinimo kovų dalyvių leisti informaciniai leidiniai, atsišaukimai, įspėjimai. Daug informacijos apie Raseinių kraštą, miestą, jo gyventojus suteikia nuo XIX a. Raseiniuose dirbusių fotografų fotonuotraukų archyvas.

Etnografijos rinkinyje saugomi eksponatai atspindi tradicinę lietuvių valstiečių XIX–XX a. I p. kultūrą: pagrindinius ir pagalbinus verslus, gyvenamuosius ir ūkinius pastatus, jų interjerą, namų apyvokos daiktus, amatus, transportą, tekstilės pluošto apdorojimo įrankius, paprotinį ir religinį meną, valstiečių aprangą ir interjero tekstilę.

Muziejuje renkamos senosios kryždirbystės fotonuotraukos, kraštotyrinė medžiaga.

Raseinių rajone gimė, gyveno, kūrė, šiuo metu gyvena ir kuria daug puikių menininkų. Dalį jų kūrinių yra sukaupęs ir saugo muziejus. Šie eksponatai priklauso dailės rinkiniui. Suformuotas ir senosios liaudies skulptūros rinkinys. Jis nuolat papildomas talentingų dabartinių liaudies meistrų kūriniais. Jaunojo drožėjo, L. Šepkos premijos laureato Gintaro Gaidžio biblinio siužeto skulptūrinėse kompozicijose pratęsiama senųjų dievdirbių tradicija. Kito garsaus liaudies meistro Zigmo Janušaičio (1926–2003) siužetinės skulptūros suteikia rinkiniui žaismingumo, savitos kūrybos akcentų. Savitumu pasižymi monumentalioji Juozo Grabausko (1937–2002) skulptūra, eksponuojama Betygalos muziejuje. Šiame muziejuje veikia grafiko Jono Kuzminskio (1906–1985), kunigo Prano Šniukštos (1908–1977) tapybos, kitų garsių žemiečių darbų bei Betygalos krašto istorijos ekspozicijos. Įspūdinga eksponatų iš viso pasaulio įvairovė ir gausa pasižymi Betygaloje muziejinkės geografės Marijonos Birutės Navakauskienės įkurta geologijos ekspozicija.

Betygalos muziejus žinomas gana plačiai. Čia organizuojami susitikimai su kraštiečiais rašytojais, vyksta vakarų ciklai „Verčiant Betygalos istorijos puslapius“, „Mūsų miestelis“, „Mintys balsu“, „Dubysa miela“, įgyvendinamos edukacinės programos: „Betygalos istorinis paveldas“, „Geologiniai dešimtmečiai“ ir kt.

Kitas muziejaus padalinys – Pasandravio memorialinis draustinis (poeto Maironio gimtinė). Draustinio teritorijoje veikia muziejinė ekspozicija. Ji įkurta poeto kunigo, teologijos daktaro Jono Mačiulio-Maironio (1862–1932) tėviškėje Bernotuose, poeto sesers gyvenamame name. Šis pastatas, Maironiui padedant, atstatytas tėvų namo, sudegusio per Pirmąjį pasaulinį karą, vietoje. Greta jo yra išlikusi ledainė, šulinys, tvartai, atstatyta klėtis. Poeto gimtinėje Pasandravyje išlikę gyvenamojo namo pamatai, svirtinis šulinys ir pakinktinė, yra paminklinis akmuo. Pakelyje iš Bernotų į Pasandravį – 1831 m. ir 1863 m. sukilėlių kapinaitės, poeto pamėgtas šaltinėlis, Maironio ažuolų takas, meniški tautodailininkų padaryti kryžiai ir kopyltėlės. Gražios šios apylinkės. Jos traukia žmones, ypač meninės prigimties. Čia pastaraisiais metais vyksta daug rajono kultūrinių renginių. Jų metu skamba poezijos posmai, pagal Maironio eiles sukurta muzika. Maironio gimtinę kasmet lanko jaunieji maironiečiai, kiti moksleiviai, nemažai vyresnio amžiaus žmonių, poeto kūrybos gerbėjų (išsamiau apie šį muziejų žr. p. 75).

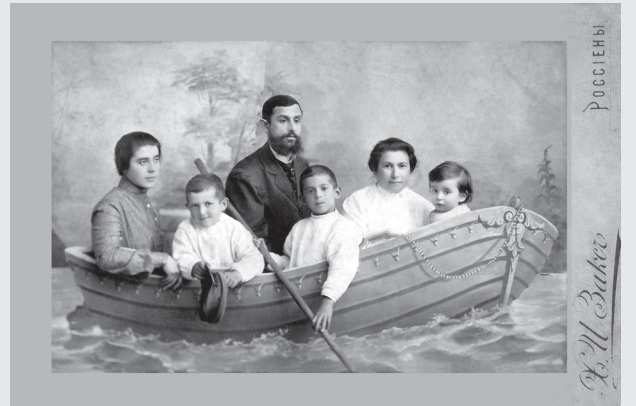
Apacioje iš kairės: Raseinių krašto istorijos muziejaus ekspozicijos „Kalėjimo kamera“ fragmentas; ekspozicijos, skirtos trėmimams ir rezistencijai Raseinių krašte, fragmentas. Dešinėje nuo viršaus: muziejinkė G. Rakauskienė rogėse; muziejaus etnografinės ekspozicijos fragmentas. D. Giedraitienės, V. Buloto nuotraukos iš Raseinių krašto istorijos muziejaus rinkinių

FOTOGRAFIJOS RASEINIŲ MUZIEJUJE

LINA VAPSEVIČIENĖ

Raseinių krašto muziejaus fotografijos rinkinyje yra daugiau negu 3 700 nuotraukų, priklausančių pagrindiniam fondui ir 1 532 pagalbinio fondo nuotraukų. Rinkinyje išskiriamos šios nuotraukų grupės: XIX a. pab. – XX a. pr.; tarpukario; rezistencinės kovos ir tremties; sovietmečio gyvenimo įvykių; atkurtos Lietuvos Respublikos laikotarpio (nuo 1990 m. iki šių dienų).

Varšuvoje leistas savaitraštis „Tygodnik ilustrowany“, įsteigtas fotografo Konrado Bejerio, 1860 m. išspausdino pirmąsias iliustracijas. Jas kuriant buvo panaudotos Lietuvoje darytos nuotraukos. Tai medžio raižiniai, sukurti šio savaitraščio raižykloje pagal atsiųstas nuotraukas. Visose minėtose iliustracijose – Vilnius (jose nurodoma, kad nuotraukų autorius Abdonas Korzonas), išskyrus vieną, kurioje pavaizduota Raseinių dominikonų bažnyčia ir vienuolyno architektūrinis ansamblis. Tai pirmoji žinoma nuotrauka iš Raseinių krašto. Nuotraukos autorius nenurodomas, tad nežinia, kas ją atsiuntė į raižinį sukūrusią redakciją. Gali būti, kad pirmosios Raseinių nuotraukos autorius yra tas pats Abdonas Korzonas, nes Raseinių krašte gyveno kelios dvarininkų Korzonų šeimos. Neatmetama galimybė, kad tuo metu Raseinių dominikonų ansamblį galėjo jamžinti ir Varšuvos fotografas Janas Miečkovskis, kuris 1858–1859 m. lankėsi Lietuvoje (tikslus jo kelionės maršrutas nėra aiškus).

Pirmasis žinomas fotografas, dirbęs Raseiniuose, yra žydų tautybės Kuršo gyventojas Leiba Mejeris Lebenšteinas. Jis 1866 m. gegužės 25 d. į Raseinius atvyko iš Telšių, kur jam sunkiai sekėsi konkuruoti su ten dirbusiu fotografu Chaime Arensonu. Anot jo paties, dviems fotografams darbo Telšiuose per mažai, todėl jis nutarė persikelti į Raseinius. Čia jis 1866 m. gegužės 29 d. gavo leidimą atidaryti foto ateljė. Ar ilgai jis dirbo Raseinių mieste, nežinoma. Raseinių krašto muziejus neturi ir jo darytų fotografijų.

Praėjus metams, leidimo fotografuoti Raseiniuose paprašė raseiniškis Mejeris Kopelis Kušeliukas. Jis šio leidimo negavo, nes nepateikė užstato.

1868 m. vasario 8 d. leidimą Raseiniuose steigti foto ateljė gavo Faifušas Luncas. Jo ateljė veikė neilgai – ji buvo uždaryta tų pačių metų rugsėjo 3 d.

Tuo laiku jau neberekėjo užstatų, tad, pakartotinai kreipęsis,

Nuotraukose (iš viršaus): fotografas CH. I. Zaksas su šeima 1900 m.; Raseinių vartotojų bendrovės „Dubysa“ 10 metų jubiliejui skirtu susirinkimo dalyviai, 1929 m. Nuotraukos iš Raseinių krašto istorijos muziejaus rinkinių

leidimą fotografuoti gavo jau minėtasis M. K. Kušeliukas.

1869 m. Raseiniuose buvo atidaryta fotografo Adolfo Smilgevičiaus ateljė. Jis į Raseinius atvyko iš Telšių, kur fotografavo jo tėvas Eduardas. 1872 m. pradžioje Adolfas turėjo grįžti į Telšius, kad darbe pakeistų jau senyvą savo tėvą. Telšiuose A. Smilgevičiaus ateljė veikė iki 1875 m. Po to fotografas vėl persikėlė dirbti į Raseinius ir čia jo ateljė veikė iki pat 1895 m. balandžio 4 d. (fotografo mirties). Nuotraukose, kurias jis darydavo, būdavo įrašas: „A. Smilgevič Passejny“ (rusiškėmis raidėmis).

1872–1874 m. Raseiniuose fotografavo Prūsijos pilietis Adolfas Bohlenas. Jis leidimo užsiimti šiuo darbu Raseiniuose neturėjo. Už neteisėtą veiklą jam grėsė teismas, todėl A. Bohlenas 1975 m. buvo priverstas grįžti į Prūsiją. Tais pačiais metais Raseiniuose trumpai veikė kito Prūsijos piliečio – Benjaminio Mano – fotoateljė.

Po A. Smilgevičiaus mirties Raseiniuose foto ateljė atidarė žydų tautybės fotografas Chaimas Zaksas. Čia jis dirbo iki 1900 m. pabaigos, o po to išvyko gyventi į Šiaulius.

Raseinių krašto muziejuje saugomos kelios nuotraukos su įrašais „Fotogr. I. Zaks“ (rusiškėmis raidėmis), „CH. I. Zachs Rossieny Senatorskaja“.

Išlikę archyviniai dokumentai rodo, kad 1898 m. Raseiniuose veikė 4 foto ateljė.

XX a. pr. fotografijos paviljonus Raseiniuose turėjo: Stanislas Marmakevičius, Maksas Rubinšteinas, C. Kaplanas, Dovydas Zolinas (g. 1880 m. Raseiniuose), M. Liudginas, J. Kalevas.

S. Marmakevičiaus darytos nuotraukos nugarinėje pusėje turi žymenis: kairėje – „C“ raidė, puošta pakalnučių ir tulpių motyvais;

viršuje – įrašas „PHOTOGRAPHIE Stanislas Marmakievicz a ROS-SIENNES“.

Fotografuoti mėgęs mokytojas, kraštotyrininkas Pranas Lazdauskas savo atsiminimuose rašo: „D. Zolinas labai stengėsi išlaikyti savo reputaciją – nefotografuodavo esant dirbtiniam apšvietimui. Turėjo stiklinį paviljoną, net stogas buvo stiklinis, kad patektų natūrali šviesa. Pastatydavo dekoracijas – pasakiškai gražų gamtos vaizdą. Atsistojęs šalia tarsi „jaugdavai“ į jį. Fotoaparatas būdavo ant stovo, fotografas palįsdavo po tamsiu audeklu, liepdavo šypsotis, tik jokiū būdu nejudėti“. Ant nuotraukos kampo arba fotografijos reverse jis „įmušdavo“ antspaudą, kuriame būdavo užrašas „D. Zolino fotografija. Raseiniai, Šiluvos g.“ D. Zolinas gerai darydavo portretus. Dirbdavo jis ne tik paviljone, bet mėgo fotografuoti žmones ir gatvėse, prie bažnyčių, gamtoje, darė grupines nuotraukas. Didelė dalis D. Zolino nuotraukų, ypač darytos iki 1918 m., paspartotos, o jų apačioje yra įrašas „CABINET PORTRAIT“.

D. Zolinas – bene kūrybiškiausiai Raseiniuose dirbęs fotografas tarpukario metais. Jo foto ateljė dažnai būdavo keičiamos dekoracijos ir reklaminiai užrašai. 1941 m. vokiečių kariuomenei okupavus Lietuvą, prasidėjus žydų genocidui, D. Zolinas kartu su kitais Raseinių krašto žydais buvo sušaudytas.

Iki Antrojo pasaulinio karo Raseiniuose vietinių gyventojų buvo mėgiama M. Liudgino foto ateljė, veikusi Maironio gatvėje Nr. 6. Vėliau ji buvo perkelta į Vytauto Didžiojo gatvėje naujai pastatytą K. Lukšio namą. Apie šią foto ateljė 1936 m. laikraščio „Diena“ straipsnyje „Iš senosios Žemaičių sostinės – Raseinių“ rašoma: „M. Liudgino foto ateljė darbai atliekami meniškai, todėl daugelis raseiniškių eina čia fotografotis, prie fotografijos veikia moderniška foto mėgėjų laboratorija, kurioje išaiškinami negatyvai, daromi padidiniai ir visa kita. Ponas M. Liudginas tame pačiame name laiko gastronomijos vaisių ir vyno krautuvę, o taip pat fotoaparatus ir foto reikmenis“.

Raseinių krašto muziejuje saugomas fotografui M. Liudginui priklausęs albumas „Dominikonų bažnyčia ir vienuolynas“. Tai itin vertingas eksponatas. Albume yra keturiolika juodai baltų XX a. 4 dešimtmetyje darytų Raseinių bažnyčios ir dominikonų vienuolyno fotografijų (atvirukų su komentarais). Užrašai po nuotraukomis spausdinti aukso spalvos raidėmis.

Iki Antrojo pasaulinio karo Raseiniuose dirbusius fotografus būdavo galima išsikviesti į namus, įstaigas ar šventes, rengiamas gamtoje. Dėl reklamos fotografai savo foto ateljė pavadindavo skambiais vardais. Pavyzdžiui, Raseiniuose veikė foto ateljė, turinčios firminius ženklus „VISIT PORTRAIT“, „MODERN“ (savininkų pavardės nežinomos).

Daugelyje muziejuje saugomų senųjų fotografijų įamžintas raseiniškių, aplinkinių kaimų, miestelių žmonių gyvenimas. Nuotraukose yra užfiksuoti Raseinių lietuvių ir žydų gimnazijų, Žemės ūkio mokyklos, kai kurių Raseinių apskrities pradžios mokyklų moksleiviai ir mokytojai, Nepriklausomybės paminklo „Žemaičio“ atidengimo ir Šaulių organizacijos penkiolikos metų jubiliejaus iškilnių, kareivių gyvenimo akimirkos, Raseinių kareivinių vaizdai. Iš kitų nuotraukų žvelgia Lietuvos kariuomenės kūrėjai savanoriai, Pavasarininkų, Skautų, Jaunųjų ūkininkų, kitų organizacijų nariai, namų ruošos bei siuvimo kursų dalyvės, amatininkai. Saugoma ir tokių nuotraukų, kuriose ano meto fotografai užfiksavo Raseinių mokyklų, banko, mokytojų knygyno, „Dubysos“ kooperatyvo ir kitus miesto pastatus, jų interjerus. Įdomios siužetinės fotografijos,

kuriose yra Žemaičių plento tiesimo, gatvių grindimo, miesto statybų, žemės ūkio darbų, tautinių ir religinių švenčių vaizdai. Senųjų nuotraukų rinkinyje saugoma daug žinomų ir nežinomų raseiniškių portretinių nuotraukų.

Tarpukario metais Raseiniuose fotografavo ir keletas mėgėjų fotografų, tarp jų ir F. Šikšnys iš Fliorencijos vienkiemio bei lakūnas J. Burneika iš Šiluvos. Keliolika jų nuotraukų taip pat saugoma Raseinių krašto istorijos muziejuje. Tai labai reikšmingi eksponatai, nes Antrojo pasaulinio karo metais apie 90 proc. Raseinių miesto buvo sugriauta, tad minėtos nuotraukos mums šiandien sudaro galimybę bent dalinai atkurti buvusio miesto vaizdą.

Apie pirmuosius Raseinių mieste ir jo apylinkėse dirbusius fotografus Raseinių krašto istorijos muziejus žinių turi nedaug. Senųjų nuotraukų rinkinys dabar nuolat papildomas naujais eksponatais. Šiame rinkinyje esančios fotografijos pasižymi savo kokybe. Tai rodo, kad XX a. pr. Raseiniuose dirbo profesionalūs fotografai. Jie turėdavo didelio formato kameras, ne tik patys fotografuodavo, bet ir ryškindavo, darydavo mėgėjų fotografuotas nuotraukas.

1940 m. Lietuvoje įsitvirtinus sovietams, kultūrinė situacija mieste pasikeitė. Tuo laiku daugiau dėmesio būdavo skiriama ideologiniam darbui. Minėto laikotarpio fotografijose užfiksuoti rinkimų į Liaudies seimą vaizdai, iš Raseinių kalėjimo paleistų politinių kalinių pirmosios valandos laisvėje. Šios nuotraukos darytos tų fotografų, kurie tarpukariu dirbo Raseiniuose.

Antrojo pasaulinio karo metais Raseiniuose darytų nuotraukų muziejuje saugoma vos keliolika.

Antrosios Sovietų okupacijos laikotarpio fotografijos (1944–1990) sudaro didžiąją Raseinių krašto muziejaus fotografijos rinkinio dalį. Tuo metu Raseiniuose fotografavo Pranas Lazdauskas, Justinas Urbonavičius, Domas Katkauskas, Vacys Linikas, Sigitas Miniotas, Aleksas Užsienis, Aivaras Audaras, nemažai fotografų mėgėjų.

Sovietmečio fotografija atspindi ano meto politinius įvykius šalyje, mieste ir kaime vykusius pokyčius. Jose taip pat įamžinti žymiausi šio krašto žmonės ir įvairias šventes pažymintys gyventojai. Rinkinyje yra ir tremties, rezistencinio judėjimo fotografijų kolekcija. Šių nuotraukų autoriai yra fotografai mėgėjai, nuotraukos blogos kokybės, jų autoriai dažniausiai nežinomi.

Gyvendamas Sibire, buvęs tremtinys Vytautas Šikšnys ne tik fiksavo įvykius dienoraštyje, bet ir fotografavo. Daug fotografijų ir negatyvų jis padovanojo muziejui. Muziejus saugo ir 45 pasipriešinimo kovų dalyvių originalias nuotraukas, darytas iš išsaugotų negatyvų.

Atgimimo ir Lietuvos valstybės atkūrimo laikotarpį Raseiniuose savo nuotraukose fiksavo, dabartinį gyvenimą įamžina šie Raseinių krašto fotografai: Sigitas Gudaitis, Audrius Norkus, Saulius Keleras, Domas Katkauskas, Vacys Linikas, Sigitas Miniotas, Jonas Danauskas. Įdomios ir fotografų mėgėjų Vitalijaus Judicko, Alberto Daugirdo, daugelio kitų nuotraukos. Geriausiais šių fotografų darbais nuolat papildomas Raseinių krašto istorijos muziejaus fotografijų rinkinys.

Literatūra:

1. D. Junevičius. „Kauno gubernijos fotografai XIX amžiuje“. *Menotyra*, 1997, nr. 1, p. 66.
2. V. Juodakis. *Lietuvos fotografijos istorija 1854–1940 m.* - V., 1996, p. 103.
3. „Iš senosios Žemaičių sostinės – Raseinių“. *Diena*. 1936 m.
4. *Naujas rytas*. 1990 m. lapkričio 20 d.

RASEINIŲ RAJONO MOKYKLŲ MUZIEJAI

TEKSTUS PARENGĖ: ANTANAS GIRČYS, LINA KANTAUTIENĖ, LORETA KORDUŠIENĖ

Raseinių rajone veikia dešimt mokyklų muziejų. Jų pagrindinis tikslas – kaupti medžiagą apie mokyklų istoriją, mokinius, jų pasiekimus. Šiuose muziejuose labai dažnai prieglobstį randa ir mokinių atsitiktinai surasti archeologiniai radiniai, vienaip ar kitaip į jų rankas patekę ir į muziejus atnešti etnografiniai daiktai, šeimos relikvijos. Čia galima pamatyti unikalių eksponatų. Jeigu ne mokytojų, jų auklėtinių pagarba istorijai ir jos ženklams, šios vertybės, ko gero, mūsų dienų nebūtų sulaukusios.

Daugelis mokytojų kraštotyrininkų, dirbusių sovietiniais metais, ne tik rinko eksponatus, kūrė muziejus, bet ir ugdė dvasingus, savo krašto istoriją norinčius žinoti ir ją tyrinėjančius žmones. Daugelis Raseinių rajono mokytojų kraštotyrininkų, prasidėjus atgimimui Lietuvoje, iš karto įsijungė į Sąjūdžio veiklą. Tarp tokių buvo ir mokytojas Antanas Girčys iš Nemakščių, dalyvavęs Sąjūdžio steigiamajame suvažiavime.

Jau pirmaisiais atgimimo metais rajono muziejų ekspozicijose, parodose kartu su kitais vertingais daiktais buvo pradėti eksponuoti dokumentai, nuotraukos, vien už kurių laikymą sovietmečiu galėjai būti pradėtas persekioti. Žmonės, žinoję šių daiktų vertę ir tikėję Lietuvos atgimimu, juos išsaugojo ir dabar parodė viešai.

Kraštotyrininkai – žmonės, niekada nesenstantys ir neprarandantys noro žinoti vis daugiau ir daugiau. Štai net ir išėjusi į pensiją mokytoja Janina Sakavičienė Lyduvėnuose toliau dirba savo pamėgtą darbą. Tokių žmonių Raseinių krašte nemažai. Juos vertina, gerbia vietos bendruomenė.

NEMAKŠČIŲ MOKYKLOS IR KRAŠTO MUZIEJUS

ANTANAS GIRČYS

Dėstydamas mokykloje istoriją, ugdydamas jaunus žmones, nuolat domiesi, kaip puoselėti tautiškumą, kad jaunimas jį natūraliai priimtų, kad tai taptų mūsų gyvenimo įprasta norma. Tie ieškojimai paskatino Nemakščių vidurinėje mokykloje įkurti muziejų. Mokinių ir jų kaimynų namuose dar buvo senosios mūsų kaimo materialinės kultūros liekanų. Su kraštotyros būrelio nariais pradėjome jas rinkti ir aptarinėti, kam tarnavo vienas ar kitas daiktas. Neužmiršome ir dvasinių tautos lobių. Per pamokas vaikams primindavau kraštotyros darbo svarbą, raginau nelikti abejingais. Kartais mokiniai didesnius daiktus (stakles ar gernas) į mokyklą atveždavo pasikinkę tėvų ar klykus. Didžiausia bėda buvo ta, kad neturėta kur tokių daiktų laikyti. Paprašėme mokyklos vadovų muziejui skirti mokyklos palėpę. Ruošėms ją iškalėti lentomis ir įrengti porą patalpų eksponatams. Iš medienos, skirtos malkoms, išpjovėme lentas. Deja jos buvo panaudotos mokyklos ūkiniams pastatams remontuoti. Pagalbos kreipėmės į rajono Švietimo skyrių. Daugelį metų muziejaus įkūrimo iniciatoriams buvo siūlomi įvairūs variantai. Pastačius mokyklai priestatą, liko tuščios dirbtuvės. Talkinant mokiniams suremontavome sienas, kai kur pakeitėme rąstus, pastatėme senovišką krosnį. Tuo metu prasidėjo Atgimimas ir mūsų suremontuotą pastatą, nacionalizuotą sovietmečiu, reikėjo gražinti savininkams. Praradę ir šias patalpas, ieškojome kitų. Tada greta mokyklos buvo pradėtos statyti patalpos muziejui. Prie statybos prisidėjo visi, kas tik galėjo. Raseinių urėdas Kilčiauskas skyrė medienos. Iš pusiau perpjautų rąstelių iškalėme antro aukšto sienas, tarsi senovinėje pirkioje. Įrengėme virtuvę su senovine krosnimi, gyvenamą kambarį, kambarį ir klėtį. Pirmame aukšte įrengėme Nemakščių krašto ir mokyklos istorijos ekspozicijas. Vieną kambarį paskyrėme susitikimams ir parodom.

Dabar muziejaus fonduose yra 510 nuotraukų, 6 vinjetės (tarp jų ir Lietuvos viršaičių, daryta 1930 m.), 25 albumai, 10 medalių, 47 karo trofėjai, 60 banknotų, XX a. pr. 10 komplektų laikraščių, 22 archeologiniai radiniai, 220 etnografinių daiktų. Yra atsiminimų, laiškų iš tremties ir Raseinių arešto namų, tarpukario žurnalų, vadovėlių ir kitų įdomių eksponatų.

Daugiausiai lankytojų muziejus sulaukė 2003 m., pažymint mo-

Nuotraukose (iš kairės): Raseinių Žemaičio gimnazijos muziejuje. Dešinėje – muziejaus vadovė R. Kvietkienė; Nemakščių mokyklos muziejaus įkūrėjai, puoselėtojai A. ir R. Girčiai. Nuotraukos iš mokyklų archyvų

kyklos 50-metį. Čia vyksta istorijos pamokos, susitikimai, pristatomos apylinkės menininkų parodos.

ŽAIGINIO PAGRINDINĖS PRANCIŠKAUS ŠIVICKIO MOKYKLOS MUZIEJUS

2006 m. Žaiginio pagrindinė Pranciškaus Šivickio mokykla pažymi akademiko Pranciškaus Baltraus Šivickio vardo suteikimo 10-metį. P. B. Šivickis gimė gretimame Žalakiškių kaime, baigė Šiluvos rusišką trimetę mokyklą. Nuo mažumės daug skaitė. Vėliau nemažai bendravo su knygnešiu J. Karabinu, prof. J. Basanavičiumi, kuriam siuntė Žaiginio apylinkių kraštotyrinę medžiagą. Norėdamas toliau mokytis, bet patekęs į caro valdžios nemalonę, išvyko studijuoti į Ameriką. Čia mokėsi keliuose universitetuose, išmoko 4 užsienio kalbas. 1920–1922 m. specializavosi Čikagos universitete ir įgijo filosofijos daktaro laipsnį.

Kasmet, rugsėjo pabaigoje, mokykloje paminimas akademiko P. B. Šivickio gimtadienis. Tokiomis progomis čia atvyksta profesoriaus studentai, bendradarbiai, jį pažinoję mokslo veikėjai. Jaunieji muziejaininkai supažindina svečius su mokyklos muziejaus ekspozicija, kurioje rodomos akademiko parašytos mokslinės knygos, vadovėliai. Itin įdomios nuotraukos iš Filipinų, kur akademikas yra įamžintas kartu su Manilo universiteto darbuotojais. Vertingos tarpukario Lietuvos laikų nuotraukos. Jose – profesorius P. B. Šivickis su akademiku K. Skriabinu, dailininku A. Žmuidzinavičiumi, Vytauto Didžiojo universitete, mokslinių ekspedicijų metu.

GIRKALNIO PAGRINDINĖS MOKYKLOS MUZIEJUS

STANISLOVAS FEIZA

Girkalnyje mokykla gyvuoja jau daugiau kaip trys šimtai metų, o kada įkurtas mokykloje kraštotyros muziejus – neįminta mįslė. Kiek mokytojai pamena, muziejui eksponatus pradėjo rinkti nuo 1973 m., tačiau mokyklos archyve yra dokumentas, kuriame rašoma, kad 1961 m. Raseinių visuomeniniam kraštotyros muziejui mokykla perdavė nuolatinei naudoti 58 eksponatus. Taigi tikėtina, kad jau 1961 m. Girkalnio mokykloje muziejus veikė. Ilgus metus savo iniciatyva mokytojas, kraštotyrininkas Liudas Beriša rinko istorinę medžiagą. Jis labai mylėjo savo kraštą ir savo kraštotyrimu darbu dėjo pamatus būsimam mokyklos muziejui. Nuo 1998 m. šiuo muziejumi rūpinasi istorijos mo-

kytojas Stanislovas Feiza ir mokyklos jaunieji kraštotyrininkai.

Muziejuje dėmesį patraukia nuotraukų, vadovėlių, spaudos bei buitinių rakandų kolekcijų gausa. Tai vietos kraštotyrininkų ilgamečio ir kruopštaus darbo rezultatas. Renkant eksponatus išvaikščioti visi Girkalnio takeliai, aplankyta kiekviena sodyba. Šis darbas jauniems žmonėms ilgam įsirėžia į atmintį, jie ilgai prisimena, kur kokį eksponatą pavyko aptikti, kur ir kas autentišką dainą padainavo, apie praeities įvykius papasakojo.

Mokyklos muziejus gyvas. Čia vyksta istorijos pamokos, įgyvendinami kraštotyriminiai projektai, toliau renkami ir eksponatai apie Girkalnio krašto istoriją, dabartį.

BETYGALOS MOKYKLOS MUZIEJUS

Antrojo pasaulinio karo metais Betygalos miestelis nedaug nukentėjo, todėl istorijos mokytojai kraštotyrininkai Stasiui Pukinskui, 7 dešimtmetyje sumaniusiam įkurti mokyklos muziejų, dar pavyko surinkti daug unikalių eksponatų, duomenų ir nuotraukų.

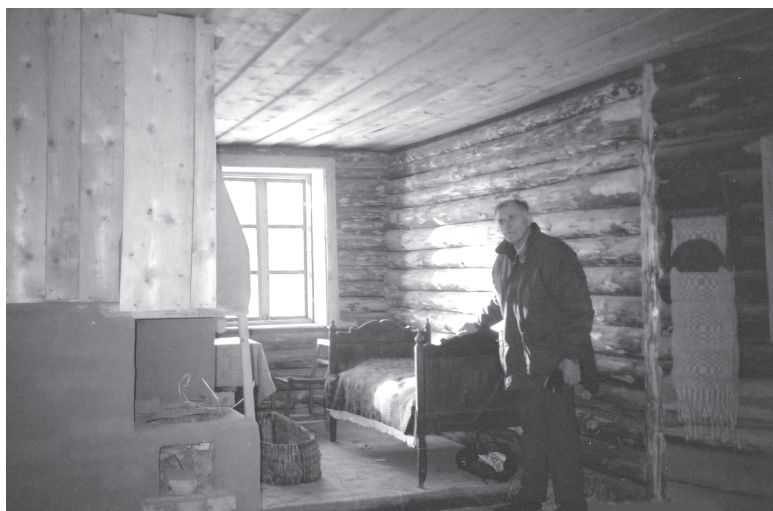
1989 m., kai mokykla minėjo 410-ąsias įkūrimo metines, jai buvo suteiktas Betygalos Maironio vidurinės mokyklos vardas. Prieš šį jubiliejų tuometinė mokyklos direktorė Roma Čepulienė mokytojai Laimutei Vizbarienei pavedė peržiūrėti muziejuje turimą medžiagą ir atnaujinti ekspozicijas. Tada buvo įrengtas poeto Maironio literatūros ir atminties kambarys bei mokyklos istorijos ir kraštotyros muziejus. Apie 300 muziejaus eksponatų kūrybingai panaudojama per pamokas, mokyklos renginių valstybinių ir kalendorinių švenčių metu. Muziejuje vyksta velykiniai renginiai, rengiama nuotaikinga Kaziuko mugė, populiarios popietės „Seku seku pasaką“, „Močiutės lėlė“, „Ilgais žiemos vakarais“ ir kt. Jaunieji muziejaininkai bendradarbiauja su miestelio biblioteka ir muziejumi, rengia popietes, dalyvauja susitikimuose su kraštiečiais, dalyvauja bendruose projektuose.

ARIOGALOS VIDURINĖS MOKYKLOS MUZIEJUS

Ariogalos vidurinės mokyklos muziejus įkurtas 1976 m. Muziejus pagrindą tuo metu sudarė mokytojos Danutės Ušinskienės ir mokyklos mokinių surinkti eksponatai. Dabar muziejaininkams vadovauja Agnė Globienė. Mokyklos muziejuje sukaupta daugiau kaip 1 000 eksponatų, iškalbingai pasakojančių apie Ariogalos krašto

(Nukelta į 70 p.)

Nuotraukose (iš kairės): „Žemaičių trobos“ ekspozicija Nemakščio mokyklos krašto muziejuje; Girkalnio muziejaus ekspozicijos fragmentas. Nuotrauka S. Feizos. Iliustracijos iš mokyklų muziejų rinkinių

(Atkelta iš 69 p.)

istoriją ir gyventojų buitį. Itin įdomūs ir vertingi čia eksponuojami akmeniniai kirvukai, kaulinis durklas, ietigaliai, žiedai, antsmilkinis. Muziejuje yra daug medinių buities rakandų. Tai verpimo rateliai, linų brauktuvės, šepėčiai, spragilai. Saugomi ir tarpukario žurnalų rinkiniai „Lietuvos mokykla“ (padovanojo kunigas Tautkus). Renkama, sisteminama kraštotyrinė medžiaga apie Ariogalos daugiakultūrinį paveldą.

Muziejuje įrengtos dvi ekspozicijos: „Ariogalos krašto istorijos nuo seniausių laikų iki XX a. vidurio“ ir etnografijos. Jos kasmet atnaujinamos aktualia ir vertinga medžiaga. Artimiausiu laiku planuojama įrengti dar vieną ekspoziciją – „Ariogalos mokykla“.

RASEINIŲ „KALNO“ VIDURINĖS MOKYKLOS ISTORIJOS MUZIEJUS

Muziejaus ekspozicija pasakoja apie 1919 m. įkurtą Raseinių gimnaziją. Čia suformuoti skyriai „Gimnazistai ir mokytoja“, „Mokyklos statybos“, „Vokiečių okupacijos metai, kai mokykla buvo iškelta į Dominikonų vienuolyną“, „Pokaris, kovose žuvę partizanai, buvę mokyklos moksleiviai, mokytojai“, „Tremtiniai“, „Sovietinio laikmečio mokiniai ir mokytojai“, „Mokslo, meno ir sporto aukštumas pasiekę mokyklos auklėtiniai“. Gausią dokumentinę-fotografinę medžiagą surinko mokyklos mokiniai ir mokytojai kraštotyrininkai (kalbininkai T. Globys, L. Dągytė, P. Lazdauskas, istorikės B. Laurinaitienė ir D. Rimkienė). Kai kurie eksponatai, nors buvo surinkti kur kas seniau, paviešinti tik prasidėjus atgimimui Lietuvoje, atkūrus nepriklausomybę, nes sovietmečiu jų eksponuoti nebuvo galima.

VIDUKLĖS VIDURINĖS MOKYKLOS ETNOGRAFIJOS MUZIEJUS

Jam kurį laiką vadovavo istorikė Milda Vileišienė (g. 1942 m.), parengusi studiją „Viduklės papročiai ir tautosaka“. Vėliau jaunesiems kraštotyrininkams ir muziejui vadovavo istorikė Agnė Jokušauskienė, didelį dėmesį skyrusi atsitiktinių archeologinių radinių tyrinėjimui ir kitų eksponatų inventorizacijai, jų istoriją išaiškinti, aprašyti. Dabar mokyklos muziejumi rūpiasi Alfonsas Mokus, o Viduklės krašto istorijos muziejumi – Eugenija Verygienė.

Pryšmančių aštuonmetės mokyklos kraštotyrininkams yra vadovavęs istorikas Juozas Simonavičius (g. 1948 m.). Jis parengė darbą „Švietimas Požėčių kaime“, yra domėjęsis etnografija, liaudies menu. J. Simonavičiaus darbą pratęsė Egidijus Vyšniauskas.

RASEINIŲ ŽEMAIČIO GIMNAZIJOS MUZIEJUS

Muziejus įkurtas 2001 m. sausio 26 d., pažymint antrąjį gimnazijos gimtadienį. 2001–2003 m. muziejui vadovavo mokytoja Jolanta Milkintienė. Tuo laiku buvo suformuota ekspozicija. Stenduose pateikta medžiaga pasakojo apie mokyklos istoriją nuo jos įsikūrimo. Nuotraukos, dokumentai ir kiti sukaupti eksponatai įvairiausiškai padėjo atskleisti įdomią mokyklos istorijos raidą.

Muziejaus veikla paskatino įkurti mokinių papildomo ugdymo būrelį „Kraštotyra“. Čia gimnazistai gauna nemažai kraštotyrinio darbo įgūdžių. Pastaraisiais metais jie rinko tremtinių ir politinių kalinių prisiminimus apie tremties ir įkalinimo vietas, laisvės kovų dalyvius. Nuo 2003 m. muziejui vadovauja mokytoja Regina Kvietkienė.

JONUI KUZMINSKIUI –100

GYVENA TĖVIŠKĖJE, LYG NIEKUR IR NEBŪTŲ IŠĖJĘS...

EMILIJA SKUDRIENĖ

Jonas Kuzminskis Betygaloje 1982 m. gegužės 16 d., kai buvo nutarta įkurti jo vardo muziejų. Nuotrauka iš E. Skudrienės archyvo

Betygaloje gimusiam ir augusiam dailininkui grafikui Jonui Kuzminskiui 2006 m. būtų sukakę šimtas metų.

Nesivarginkite, gimtinėje jau nerassite nė vieno, net tolimo jo giminaičio. Betygalos Pilkalnio kapinaitėse palaidoti dailininko tėvai, brolis Mykolas. O kiti? Per tą šimtmetį visi iš čia savais gyvenimo keliais pasuko... Liko netoli miestelio tik jų žemė, senesniųjų betygaliešių dar ir dabar Kuzminskio laukais vadinama.

Bene dažniausiai dailininko vardas minimas jau daugiau negu 20 metų Betygaloje veikiančiame Jono Kuzminskio muziejuje, ku-